

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

МЕЛЬНИЧУК МАРИНА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 657.6:658.15(043.3)

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І КОНТРОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО
КАПІТАЛУ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському державному університеті харчування та торгівлі Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Чумак Оксана Володимирівна,
Навчально-науковий інститут менеджменту, економіки та фінансів ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом», доцент кафедри фінансів, банківської та страхової справи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Осадча Ольга Олексіївна,
Національний університет водного господарства та природокористування, доцент кафедри обліку і аудиту;

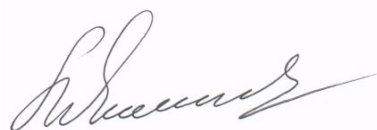
кандидат економічних наук, доцент
Дикий Анатолій Петрович,
Державний університет «Житомирська політехніка», доцент кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування.

Захист дисертації відбудеться «20» грудня 2019 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.088.02 у Харківському державному університеті харчування та торгівлі за адресою: 61051, м. Харків, вул. Клочківська, 333, ауд. 45.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського державного університету харчування та торгівлі за адресою: 61051. м. Харків, вул. Клочківська, 333.

Автореферат розісланий «19» листопада 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. М. Янчева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Посилення суспільної значимості соціальної функції торговельних підприємств, на сьогодні, реалізується в рамках соціально-відповідальної поведінки при досягненні ідеї концепції сталого розвитку. В Україні існує обмежена кількість торговельних підприємств, які систематично звітують про соціальний капітал й обчислюють ефективність його використання у соціально-економічній системі бізнесу. Разом з тим, організація обліку елементів соціального капіталу на сьогодні є одним із головних чинників, які визначають рівень капіталізації торговельного підприємства, що функціонує в умовах соціально-орієнтованого ринку. Формування методичного забезпечення обліку соціального капіталу за принципом комплексності відображення й узагальнення даних про його елементи відбувається досить повільно, тому адаптація методичних підходів для цілей внутрішнього управління на підприємствах торгівлі здійснюється поступово. Зважаючи на внутрішню природу генерації соціального капіталу в підприємствах торгівлі, яка зумовлює особливості обліку його елементів і формування показників для звітності, набуває актуалізації науковий розвиток відповідних теоретичних, організаційних та прикладних аспектів обліку і контролю в контексті їх удосконалення.

Питанням дослідження природи та особливостей управління соціальним капіталом у соціально-відповідальному економічному середовищі присвячували праці вітчизняні та зарубіжні фахівці, зокрема: Г. С. Беккер, М. М. Бойко, М. П. Буковинська, П. Бурдье, А. Л. Баланда, І. Ю. Кочума, В. І. Надрага, Л. В. Потрашкова, О. О. Романенко, Л. Г. Смоляр, Л. В. Швець, О. А. Грішнова, Т. А. Заяць, Ф. Фукуяма та інші. Теоретико-методичні засади організації бухгалтерського обліку й контролю соціального капіталу визначені у наукових працях таких вітчизняних вчених: К. В. Безверхого, Т. В. Давидюк, В. М. Диби, А. П. Дикого, І. В. Жиглей, С. Я. Король, М. В. Корягіна, С. О. Левицької, В. С. Леня, О. О. Нестеренко, І. Я. Омецінської, О. О. Осадчої, О. І. Пацули, Н. Л. Правдюк, О. Б. Сивак, О. Г. Сокіл, В. В. Сопко, Л. В. Чижевської, Л. І. Швець, Л. М. Янчевої.

За умов підвищення рівня соціальної відповідальності підприємств торгівлі перед власниками й суспільством та зростання конкуренції на ринках (товарів, праці, капіталів) слід відзначити актуальність теми дослідження. Надаючи належну увагу напрацюванням учених, оцінюючи вагомість наукового доробку у даній сфері та зважаючи на невирішеність ряду питань щодо визнання й оцінки складових, порядку формування й відображення інформації про соціальний капітал у системі бухгалтерського обліку, виникла потреба наукового обґрунтування означених питань. Результати комплексного дослідження бухгалтерського обліку і контролю соціального капіталу в Україні мають локальний характер за окремими об'єктами обліку, що зумовлює потребу у цілісному науковому дослідженні й опрацюванні дієвих заходів з удосконалення організаційно-методичного забезпечення системи обліку і

контролю та представлення інформації про соціальний капітал у звітних формах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи пов'язана із загальною тематикою наукових досліджень:

– Харківського державного університету харчування та торгівлі, зокрема, за держбюджетною темою: «Організаційно-методологічні аспекти удосконалення фінансових механізмів забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі» (номер державної реєстрації 0118U007223) (автором розкрито економічний зміст соціального капіталу та визначено напрями його впливу на сталий розвиток);

– Харківського інституту фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі за держбюджетною темою: «Удосконалення бухгалтерського обліку та контролю в системі економічної безпеки державних фінансів: теорія та методологія» (номер державної реєстрації 0111U009162) (автором обґрунтовано методичні положення організації управлінського обліку через побудову інформаційних потоків економічного, соціального та екологічного характеру в діяльності торговельного підприємства);

– Харківського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету за держбюджетною темою: «Обліково-аналітичне забезпечення оцінки фінансової стійкості підприємств торгівлі» (номер державної реєстрації 0118U004056) (автором рекомендовано методичні підходи до комплексного формування аналітичного забезпечення оцінювання соціально-економічної системи підприємства).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних, методичних й організаційних положень та розробка практичних рекомендацій щодо бухгалтерського обліку й контролю соціального капіталу торговельних підприємств.

Для досягнення мети у дисертації поставлено і вирішено такі основні завдання:

– уточнити трактування сутності соціального капіталу підприємства для цілей бухгалтерського обліку в системі реалізації соціально-відповідальної політики торговельних підприємств;

– систематизувати операції зі складовими соціального капіталу торговельного підприємства для окреслення структури моделювання його обліку через формування облікової політики;

– розробити пропозиції з удосконалення синтетичного і аналітичного обліку операцій з елементами соціального капіталу торговельного підприємства;

– сформулювати організаційно-методичні положення розкриття інформації про соціальний капітал у нефінансових звітах;

– здійснити оцінку інформаційного наповнення звітності в контексті подання даних про елементи соціального капіталу;

– обґрунтувати методичні положення концепції моделі управлінського обліку та окреслити синергію інформаційних потоків економічного, соціального та екологічного характеру в діяльності торговельного підприємства;

– обґрунтувати методичні й організаційні аспекти внутрішнього контролю операцій з елементами соціального капіталу підприємств торгівлі;

– визначити вплив складових соціального капіталу торговельного підприємства на соціально-економічну систему за умов сталого розвитку використовуючи інтегральний метод.

Вирішення поставлених завдань спрямовано на розкриття теми дисертаційної роботи на основі опрацювання комплексу інформації щодо формування, обліку й контролю соціального капіталу торговельних підприємств.

Об'єктом дослідження є процес обліку і контролю операцій зі складовими соціального капіталу.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та організаційно-методичних засад обліку й контролю соціального капіталу підприємств торгівлі.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям наукового розуміння об'єкта та предмета дослідження стало застосування діалектичного методу пізнання господарських операцій та наукових положень теорії системного розв'язання проблем обліку соціального капіталу підприємств торгівлі. Для досягнення завдань і мети роботи використано сукупність наукових методів: наукового узагальнення, порівняння, групування – для дослідження онтології соціальної відповідальності та узагальнення передумов ідентифікації складових соціального капіталу, від використання яких отримується економічна вигода у вигляді зростання прибутковості та/чи капіталізації; абстрагування, аналізу і синтезу, індукції та дедукції – для розвитку теоретико-методичних положень обліку і контролю соціального капіталу; метод комплексності – для поглибленого вивчення об'єкта дослідження у взаємозв'язку із господарськими операціями та низкою соціально-економічних чинників; графічні та табличні методи – при нетекстовому відображенні пропозицій щодо удосконалення концептуальних засад фінансового та управлінського обліку соціального капіталу, обґрунтуванні пропозицій щодо побудови архітектоніки облікової політики й контрольних процедур; інтегральний метод та порівняння – при використанні методичного інструментарію для оцінювання впливу соціальної й екологічної діяльності на результуючі показники та аналізі динаміки базових показників соціального розвитку підприємств торгівлі.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові документи, які регулюють ведення бухгалтерського обліку і формування звітності; результати сучасних наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених з проблем обліку і контролю соціального капіталу; матеріали наукових фахових видань та міжнародних науково-практичних конференцій; спеціалізовані фахові Інтернет-

сайти; оприлюднена звітність підприємств торгівлі; офіційні статистичні дані, а також матеріали власних досліджень.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних, методичних й організаційних положень, спрямованих на удосконалення бухгалтерського обліку і контролю соціального капіталу торговельного підприємства та їх практичної реалізації для підвищення якості інформаційно-аналітичного забезпечення управління соціально-економічною системою суб'єкта господарювання, а саме:

Удосконалено:

порядок ідентифікації елементів облікової політики щодо соціального капіталу за методичною, організаційною та технічною складовими для визначення методичного підходу обліку операцій зі складовими соціального капіталу торговельного підприємства, що, на відміну від існуючих, дозволяє враховувати соціально відповідальний вектор розвитку підприємства, ґрунтуючись на положеннях МСФЗ та П(С)БО. Регламентація визначених елементів облікової політики сприятиме здійсненню їх вибору шляхом врахування ймовірних змін у структурі соціального капіталу та спрямована на підвищення аналітичності інформації для управління соціальною відповідальністю;

методичні засади синтетичного та аналітичного обліку операцій з елементами соціального капіталу на основі положень П(С)БО та МСФЗ, які ґрунтуються на пропозиціях використання фасетної системи аналітичного обліку (вісім фасетів соціально-економічних напрямів) за різними аналітичними розрізами до ідентифікованих облікових номенклатур й узагальнюючого рахунку-екрану «Соціальні витрати», що дозволить конкретизувати й збалансувати облікову інформацію про соціальний капітал торговельного підприємства в управлінській системі з дотриманням вимог соціальної відповідальності для складання фінансової та нефінансової звітності;

методичні положення концепції формування моделі управлінського обліку торговельного підприємства, яка на відміну від існуючих, детермінована показниками соціально-орієнтованого бізнес-середовища з виділенням процедур організації імплементації нових елементів управлінського обліку соціального капіталу з метою формування необхідних обліково-аналітичних даних для посилення контролю за операціями з елементами соціального капіталу та якісного управління, через розробку порядку формування відповідних показників і рекомендацій щодо змісту та видів звітів. Це сприятиме формуванню інформаційної бази для забезпечення сталості розвитку соціально-економічної системи торговельного підприємства;

організаційно-методичне забезпечення внутрішнього контролю операцій зі складовими соціального капіталу, яке на відміну від існуючих, охоплює контрольні процедури соціально-економічного середовища з використанням процедур соціального аудиту, шляхом обґрунтування контрольних напрямів, об'єктів, суб'єктів, процедур і дій через інтеграцію облікової та контрольної систем, що дозволяє оцінювати ефективність соціально-економічної системи

підприємства за різними контрольними точками формування соціального капіталу;

методичний підхід до визначення впливу елементів соціального капіталу на стійкість соціально-економічної системи торговельного підприємства, який, на відміну від існуючих, реалізується на основі запропонованого алгоритму аналітичного забезпечення й розробленої системи показників, які характеризують екологічну й соціальну сфери діяльності та включені до відповідних інтегральних показників, що дозволило визначити наукове підґрунтя для виявлення впливу наявних та появи нових елементів соціального капіталу в цілому на капіталізацію й реалізацію стратегії торговельних підприємств.

Набуло подальшого розвитку:

теоретичне обґрунтування понятійно-термінологічного апарату щодо розуміння соціального капіталу підприємства в системі бухгалтерського обліку шляхом уточнення поняття «соціальний капітал» для цілей бухгалтерського обліку, який визначено як комплексну категорію, котра характеризує соціально-економічну діяльність підприємства через об'єкти обліку, що формують додану вартість майна підприємства у площині взаємозв'язку із суспільством, споживачами та персоналом. Це дозволило вдосконалити теоретико-методичні засади формування облікової інформації щодо складових соціального капіталу, показників звітності й здійснення внутрішнього контролю з огляду на особливості функціонування підприємств галузі та обґрунтувати складові їх соціально-відповідальної політики;

теоретико-організаційні положення концепції соціального обліку в підприємствах торгівлі шляхом окреслення завдань й розширення інформаційної бази, запропоновано порядок його організації, що дозволило обґрунтувати доцільність упровадження такої складової бухгалтерського обліку з метою оптимізації управлінських рішень про додаткові інвестиції у соціальний капітал, орієнтованих на посилення корпоративної соціальної відповідальності;

методичний підхід до складання нефінансових звітів підприємств торгівлі, за яким передбачається рекомендоване структурування обраного звіту відповідно векторам соціально-відповідальної політики, ґрунтуючись на стандарті GRI (Global Reporting Initiative), через систематизацію показників соціально-економічної діяльності, які характеризують сфери співпраці із суспільством й споживачами, екології та управління персоналом, що підвищує прозорість інформації про соціальну відповідальність підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. Практична спрямованість отриманих теоретичних і методичних розробок підтверджується:

на рівні суб'єктів господарювання – наукові розробки щодо удосконалення методичних положень з організації обліку соціального капіталу через обґрунтування вибору елементів облікової політики; удосконалено форми реєстрів управлінського обліку, що дозволило формувати структуровану інформацію про соціальний капітал та здійснювати складання управлінської

звітності за повними даними про об'єкти обліку – складові соціального капіталу; а також стосовно удосконалення організаційно-методичного забезпечення внутрішнього контролю операцій зі складовими соціального капіталу шляхом визначення етапізації процесу контролю (ТОВ «Капсулар» – довідка №73 від 24.05.2018 р.); модель бухгалтерського обліку, яка дозволяє сформувати систему показників для складання звітності про складові соціального капіталу з метою прийняття перспективних рішень щодо соціальної відповідальності діяльності та аналізу структури складових соціального капіталу для оцінки рівня соціального забезпечення працівників та покупців; методика аналітичного обліку елементів соціального капіталу на основі фасетів та рекомендації щодо складання звітів за даними фінансового й управлінського обліку (ТОВ «Акватерм-Київ ГМБХ» – довідка №59 від 04.09.2018 р.); методичні аспекти відображення в обліку окремих господарських операцій з елементами соціального капіталу за нормами національних і міжнародних стандартів, які дозволяють формувати достовірні показники для звітності (ТОВ «ВІЖН ПАРТНЕР» – довідка від 11.06.2018 р.).

в організації навчального процесу – Харківського інституту фінансів Київського національного торговельно-економічного університету на кафедрі обліку, аудиту та економічного аналізу під час підготовки методичного забезпечення та викладання дисциплін «Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами», «Звітність підприємств». (Акт впровадження від 15 червня 2016 р.); Харківського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету на кафедрі економіки та обліку під час підготовки методичного забезпечення та викладання дисциплін «Фінансовий облік», «Бухгалтерський облік», «Управлінська звітність» (довідка № 1127 від 15 жовтня 2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного наукового дослідження. Наукові розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано тільки ті положення та пропозиції, що становлять індивідуальний внесок автора.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертації оприлюднені на: Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток національної економіки: теорія та практика» (Івано-Франківськ, 2015 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Трансформаційні перетворення обліково-аналітичного забезпечення управління в умовах євроінтеграційних процесів» (Київ, 2016 р.), IX Симпозіумі «Соціально-економічний розвиток системи фінансів і управління в інноваційному середовищі: проблеми, ефективність, перспективи» (Харків, 2016 р.), XV Всеукраїнській науковій конференції «Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація» (Київ, 2017 р.), XI Симпозіумі «Фінансова система України: актуальні питання, досягнення та можливості розвитку» (Харків, 2018 р.), II науково-практичній Міжнародній конференції «Фінансові механізми сталого розвитку України» (Харків, 2019 р.).

Публікації. Результати дисертаційної роботи опубліковані в 13 наукових працях, серед них: 1 колективна монографія (загальним обсягом 7,5 друк. арк., де особисто здобувачеві належить 0,2 друк. арк.), 5 статей у наукових фахових виданнях України (загальним обсягом 2,1 друк. арк., де особисто здобувачеві належить 1,65 друк. арк.), із них 4 – у виданнях, внесених до наукометричних баз даних; 1 – у зарубіжному виданні (загальним обсягом 0,45 друк. арк., де особисто здобувачеві належить 0,25 друк. арк.), 6 тез доповідей у збірниках за матеріалами конференцій (загальним обсягом 1 друк. арк., де особисто здобувачеві належить 0,76 друк. арк.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, списку публікацій за результатами дослідження, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст дисертації складає 165 сторінок, 19 таблиць (з них 4 займають 4 повні сторінки), 22 рисунки (з них 2 займають 2 повні сторінки), список використаних джерел складається з 232 найменувань, викладений на 27 сторінках, 10 додатків на 22 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичну значущість отриманих наукових результатів, наведено відомості щодо їх апробації.

У першому розділі – **«Теоретико-концептуальні засади обліково-інформаційного забезпечення управління соціальним капіталом»** – обґрунтовано теоретичні засади та визначено напрями розвитку бухгалтерського обліку операцій з елементами соціального капіталу підприємства при реалізації соціально-відповідальної політики.

Стрімкий розвиток суспільних інтересів вимагає розвитку та переосмислення наявних наукових тверджень у царині формування соціального капіталу підприємства. Науково-теоретичне підґрунтя побудови системи управління соціальною відповідальністю торговельного підприємства забезпечує обґрунтування сутності категорії соціальний капітал. Висвітлення ролі соціального капіталу у системі соціально-відповідальної політики торговельних підприємств на сьогоднішній день забезпечене беззаперечною новизною та актуальністю. Процеси глобалізації, зростання вимог до якості товарів і сервісу, виконання цілей сталого розвитку, зумовлюють зростання соціальної відповідальності підприємств, що спричинює підвищення вимог до генерування інформаційних потоків в обліковій підсистемі соціального обліку. Обґрунтовано сутнісне тлумачення та архітектоніку соціально-відповідальної політики торговельних підприємств, яка базується на вартісно-орієнтованому підході й передбачає необхідність диференціації ціннісних пропозицій для різних груп стейкхолдерів за різними рівнями: державним, регіональним (місцевим) та рівні підприємства. На основі аналізу зарубіжної практики та літературних джерел, визначено критерії соціально-відповідального

підприємства торгівлі, за якими виокремлюється соціальний вплив підприємства на запити внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів. Таким чином, визначено теоретичне підґрунтя окреслення елементів соціального капіталу, які відображають економічну природу того чи іншого об'єкту і його приналежність до майна підприємства.

Узагальнивши існуючі трактування уточнено сутність соціального капіталу підприємства для цілей бухгалтерського обліку та визначено його як комплексну категорію, котра характеризує соціально-економічну діяльність підприємства через об'єкти обліку, що формують додану вартість майна підприємства у площині взаємозв'язку із суспільством, споживачами та персоналом. Оскільки соціальний капітал підприємства має нематеріальну природу, допущена наукова думка, що його зміст доцільно розглядати через такі види капіталу: людський, інтелектуальний, інформаційний і репутаційний. Доведено, що соціальний капітал є сукупністю економічних ресурсів, які забезпечують капіталізацію підприємства або збільшують прибутковість, тому виступає чинником стабільності соціально-економічного розвитку. Досліджувати та регулювати функціонування кожного із ідентифікованих елементів соціального капіталу слід комплексно, ґрунтуючись на ключових чинниках й методичних підходах, які визначають його формування (рис. 1).

Рис. 1. Інтегральна оцінка впливу соціального капіталу на бізнес-модель підприємства

Останніми роками світова та вітчизняна економіка все більше набуває властивостей соціально-орієнтованої, що зумовлює генерування в обліковій системі підприємства відповідної інформації. Для розуміння розвитку соціально-економічної системи торговельного підприємства, узгодження взаємозалежності та взаємообумовленості соціально-орієнтованих процесів, доведено виокремлення підсистеми бухгалтерського обліку – соціальний облік. Зважаючи на практику суб'єктів господарювання, спрямовану на підвищення й забезпечення соціального рівня працівників, збереження довкілля й клімату, співпрацю із суспільством й споживачами, соціальний облік має відображати й систематизувати інформацію про таку діяльність для підвищення у подальшому її прозорості. Передумовою виникнення соціального обліку було прийняття стандарту «The Global Reporting Initiative» (GRI), у якому сформульовано універсальний підхід до звітності щодо сталого розвитку підприємств, на основі чого у подальшому вибудовувались принципи соціального обліку. Проте, на даний час в Україні практика ведення соціального обліку торговельними підприємствами майже відсутня, що доводить необхідність його наукового вивчення. Узагальнено концептуальні теоретико-методичні підходи до побудови соціального обліку в структурі бухгалтерського обліку, на основі яких забезпечується вимірювання результатів соціальної та екологічної діяльності підприємства для визначення відповідних індикаторів, які її характеризують та будуть відображені у нефінансовому звіті.

У другому розділі – **«Бухгалтерський облік формування соціального капіталу торговельного підприємства»** – визначено порядок вибору елементів облікової політики для визначення методичного підходу формування інформаційного забезпечення щодо складових соціального капіталу підприємств торгівлі, розкрито методичні підходи до бухгалтерського обліку складових соціального капіталу, обґрунтовано теоретико-методичні аспекти формування показників соціального капіталу для складання нефінансової звітності.

Для вибору об'єктів обліку соціального капіталу, їх правильного відображення у системі бухгалтерського обліку та формування достовірних показників у звітності запропоновано обґрунтовані елементи облікової політики торговельного підприємства. Ідентифіковано структурні елементи облікової політики щодо соціального капіталу (рис. 2), окреслено взаємозв'язок чинників, які визначають вибір таких елементів та уточнено критерії ідентифікації об'єктів соціального капіталу в обліковій політиці.

Уточнено контекст формування положень облікової політики щодо соціального капіталу шляхом виокремлення трьох блоків: економічний, соціальний та екологічний облік, що дозволяє оцінювати ефективність корпоративної соціальної діяльності підприємства. Відносно зазначених блоків визначено елементи облікової політики та розкрито їх змістове наповнення.

Рекомендовано методично-організаційні аспекти формування облікової політики щодо соціального капіталу, через розкриття засад організації та ведення бухгалтерського обліку елементів соціального капіталу в частині

структурування облікової системи шляхом виділення соціального та/чи екологічного обліку з метою виокремленого накопичення інформації про соціальну та екологічну діяльність.

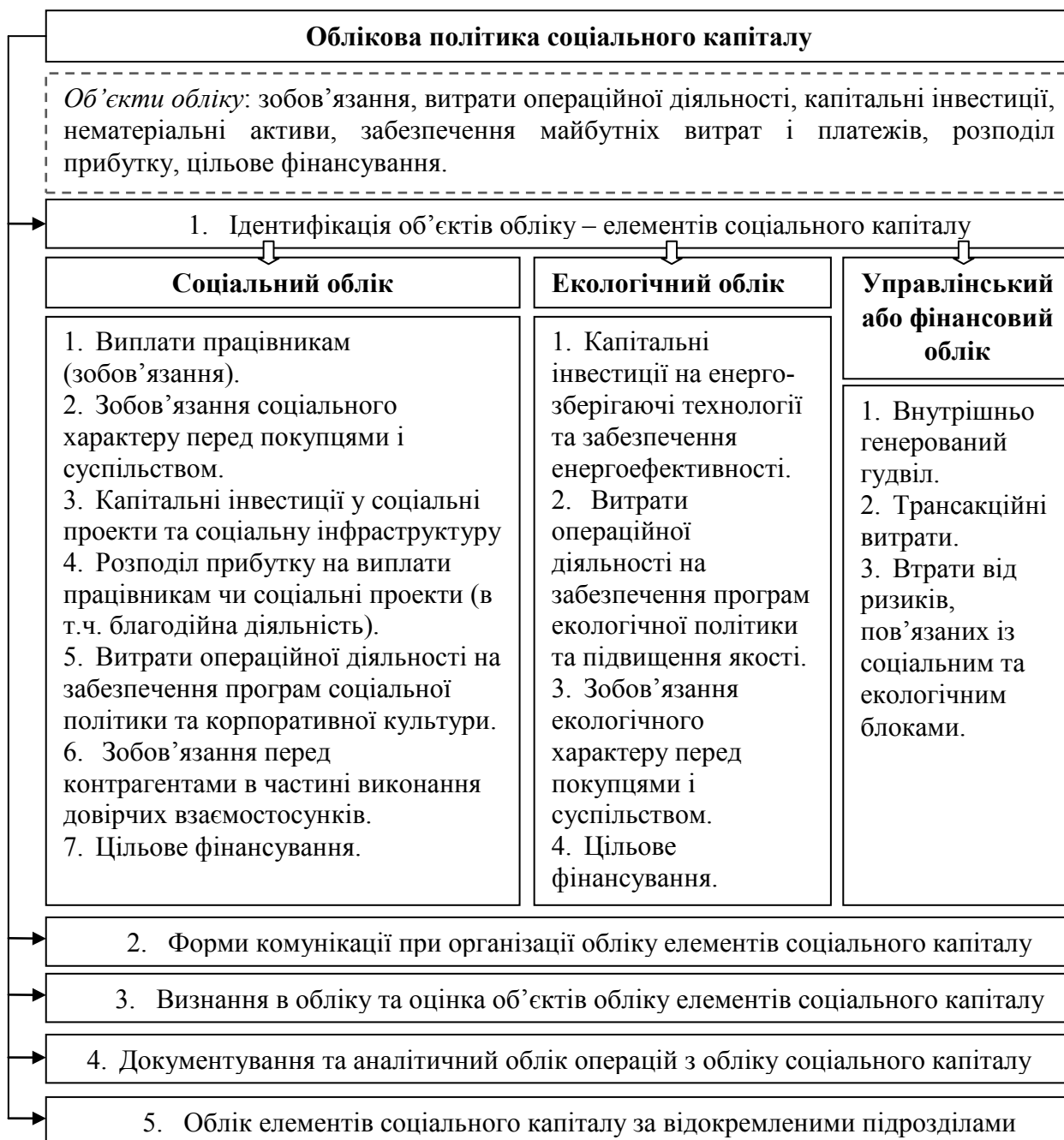

Рис. 2. Інформаційна модель облікової політики щодо елементів соціального капіталу

Об'єктами бухгалтерського обліку соціального капіталу визначено його складові з різною економічною природою: необоротні активи (капітальні інвестиції); витрати операційної діяльності; цільове фінансування; забезпечення майбутніх витрат і платежів чи зобов'язання; прибуток. За кожним об'єктом розкрито його обліковий зміст та запропоновано основні методично-організаційні положення (визнання, оцінка, ідентифікація, аналітичний облік) щодо відображення в обліковій політиці.

Соціальний капітал є новим об'єктом бухгалтерського обліку для вітчизняних підприємств, тому з метою формування якісного інформаційного масиву даних про його елементи важливим є якісне професійне судження, щодо аргументованих методичних прийомів і процедур, можливих варіантів наслідків, оцінки ризиків й відповідності принципам обліку та запитам користувачів інформації. Задля формування адекватної обліково-аналітичної інформаційної моделі соціального капіталу підприємств торгівлі ідентифіковано облікові номенклатури його елементів, в розрізі яких доцільно генерувати дані. Таку інформаційну модель рекомендовано формувати в системі соціального обліку, як складової частини бухгалтерського обліку підприємства. Для ідентифікованих об'єктів обліку елементів соціального капіталу – облікових номенклатур, запропоновано фасетну систему аналітичного обліку за такими розрізами: трудові взаємовідносини, соціальне забезпечення – персонал, безпека і охорона праці, екологія, взаємовідносини зі споживачами (покупцями), взаємовідносини із суспільством, взаємовідносини із контрагентами та репутація (капіталізація) з відповідними шифрами облікових номенклатур в аналітичному обліку за кожним фасетом за сферами де вони виникають – соціальна та екологічна.

Грунтуючись на чинній практиці та дослідженнях вчених відносно бухгалтерського обліку елементів соціального капіталу, з'ясовано, що до сьогодні існують дискусійні положення стосовно окремих облікових номенклатур, які ускладнюють формування інформації про розвиток соціально-економічної системи підприємства. З метою удосконалення методичних засад обліку у цій царині, рекомендовано їх уточнення за низкою об'єктів обліку, враховуючи принципи й положення П(С)БО та МСФЗ, специфічних умов торговельної діяльності та необхідності подання даних для складання нефінансового звіту.

У процесі дослідження усі облікові номенклатури соціального капіталу як об'єкти обліку поділено на три основні групи: витрати операційної діяльності, зобов'язання і забезпечення майбутніх виплат та невідчутні активи. Грунтуючись на обліковій теорії використання інтегрованої моделі за якої відкривається рахунок-екран, у роботі в рамках соціального обліку запропоновано увести рахунок-екран «Соціальні витрати» із відповідними субрахунками, на якому накопичувальним підсумком буде генеруватись повна облікова інформація про складові соціального капіталу за звітний період (рис. 3). Відповідно, мета соціального обліку, що полягає у інформаційному забезпеченні оцінки дотримання соціальної відповідальності, буде досягнута через використання рекомендованої моделі для складання достовірного й повного нефінансового звіту. За результатами теоретичного узагальнення й систематизації аналітичних оглядів про діяльність відомих ритейлів зроблено висновок, що інформаційні запити стейкхолдерів торговельних підприємств за своїм змістом можуть бути відмінними. Тому, побудувати формат нефінансового звіту наближеного до універсального досить складно, проте, варто узагальнити ключові запити в розрізі розділів.

Рис. 3. Загальна фасетна система аналітичного обліку складових соціального капіталу торговельного підприємства

Орієнтуючись на зарубіжну практику провідних підприємств торгівлі щодо формування нефінансової звітності визначено доцільність розкриття звітної інформації про складові соціального капіталу у розрізі сфер соціальної відповідальності (персонал, суспільство, екологія), зокрема, згідно передбачених у GRI (Global Reporting Initiative) стандарті структури складання звітності. Вивчення організаційно-методичного забезпечення складання нефінансової звітності здійснено шляхом алгоритмізації процесу підготовки звітності за взаємозалежними організаційною та методичною складовими, що підвищує аналітичність звітної інформації. Це дозволило обґрунтувати порядок формування переліку звітних показників та їх включення до звіту за рекомендованою фасетною системою у бухгалтерському обліку. Удосконалені методичні підходи до обліку складових соціального капіталу дозволяють максимізувати повноцінність їх відображення у звітності шляхом розмежування джерел їх виникнення та сфер використання. Зазначене дозволяє подолати обмеження щодо визнання об'єктів обліку соціального капіталу та виокремлювати їх у нефінансовому звіті. Складання звіту з врахуванням економічного, екологічного та соціального критерію ефективності функціонування дає змогу підвищити прозорість діяльності підприємства торгівлі, як суспільно значимого суб'єкта ринку.

У третьому розділі – **«Обліково-аналітичне управління соціальним капіталом підприємства»** – обґрунтовано напрями удосконалення моделі управлінського обліку соціального капіталу торговельного підприємства, сформовано методичні й організаційні положення щодо контролю операцій із елементами соціального капіталу підприємств торгівлі, розвинуто методичний підхід визначення впливу складових соціального капіталу підприємства на соціально-економічну систему за умов сталого розвитку.

Формування сталого розвитку підприємства має проявлятися у трьох сферах: економічній, екологічній та соціальній, проте організація управлінського обліку здебільшого, не передбачає виокремлення інформації та формування звітності за означеними сферами, чим унеможлиблюється отримання даних для управління соціальним капіталом. Вивчення концепцій інформаційного забезпечення управління соціальним капіталом підприємства в умовах сталого розвитку, дозволило проаналізувати методологію та теорії, за якими в системі управлінського обліку можливо сформуванню інформаційну підтримку прийняття управлінських рішень. Враховуючи існуючі підходи, ми дійшли висновку, що соціальний капітал є тією категорією, для управління якою необхідно мати дані про втрати на персонал, розвиток соціальної інфраструктури, забезпечення екологічної безпеки, благодійність, забезпечення репутації й соціальної відповідальності, просування товарів (послуг) в Інтернет середовищі та інше. Інформація про такі процеси і явища має бути відображена в системі управлінського обліку на трьох етапах за концепцією, детермінованою показниками соціально-орієнтованого бізнес середовища, на основі чого можна розрахувати систему збалансованих показників для звітів з управління підприємством. При цьому, використано суть інтеграції облікових систем – коли функціонування підсистеми управлінського обліку забезпечено функціонуванням системи фінансового обліку та дозволяє здійснювати

внутрішній контроль. З метою відповідності управлінським запитам користувачів інформації, організаційний рівень управлінського обліку ґрунтується на високому методичному рівні та будується на рекомендованих: розроблених регламентах, визначених завданнях, центрах відповідальності та етапах, ітологічному напрямі при автоматизації облікових процесів. Виходячи із зазначеного, розроблено модель управлінського обліку соціального капіталу в обліково-інформаційному середовищі торговельного підприємства, яка формується за трьома рівнями через теоретичне та практичне забезпечення (рис. 4).

Акумулявання інформаційних ресурсів в управлінському обліку про соціальний капітал пропонується здійснювати за алгоритмом прийняття рішень шляхом визначення таких об'єктів витрати операційної діяльності; втрати соціального характеру; капіталізація соціальних витрат; зобов'язання та забезпечення соціального характеру.

Впровадження елементів соціально-відповідальної діяльності на торговельних підприємствах актуалізує необхідність уведення відповідного контролю за порядком формування соціального капіталу в соціально-економічній системі. На основі узагальнення елементів соціального капіталу сформовано перелік видів контрольних процедур операцій щодо соціального капіталу та визначено взаємозв'язок суб'єктів і об'єктів контролю. Підприємствам торгівлі рекомендовано застосовувати методичний підхід до внутрішнього контролю, який базується на оцінці ризику, тому ключова увага має бути зосереджена на найбільших ризикових операціях, які мають суттєвий вплив на соціально-економічну систему та вартість капіталу. Організаційно-методичне забезпечення проведення внутрішнього контролю соціального капіталу базується на систематизації таких його складових: мети; завдань; контрольних процедур; компонентів забезпечення проведення контрольних процедур; методичних засад; напрямів. Елементи соціального капіталу формуються на виконання імперативних норм та за ініціативи власників (керівництва) торговельних підприємств, тому для оцінки врахування вимог різних груп стейкхолдерів розділено контрольні дії на дві підсистеми (рис. 5).

З метою посилення ефективності внутрішнього контролю соціального капіталу рекомендовано використовувати елементи соціального аудиту з метою визначення ефективності корпоративної соціальної відповідальності, соціальних та екологічних стандартів, соціальної політики торговельного підприємства. Для цього визначено перелік основних операцій соціально-економічних відносин, за якими доцільно здійснювати контрольні процедури. Ґрунтуючись на вивченні теоретичних засад інформаційного забезпечення аналітичних процедур та управління соціально-економічною системою торговельного підприємства, обґрунтовано необхідність розвитку та удосконалення концептуальних складових аналізу об'єктів такої системи. На основі цього доведено доцільність проведення оцінки соціальної, екологічної та економічної ефективності торговельного підприємства у їх взаємозв'язку.

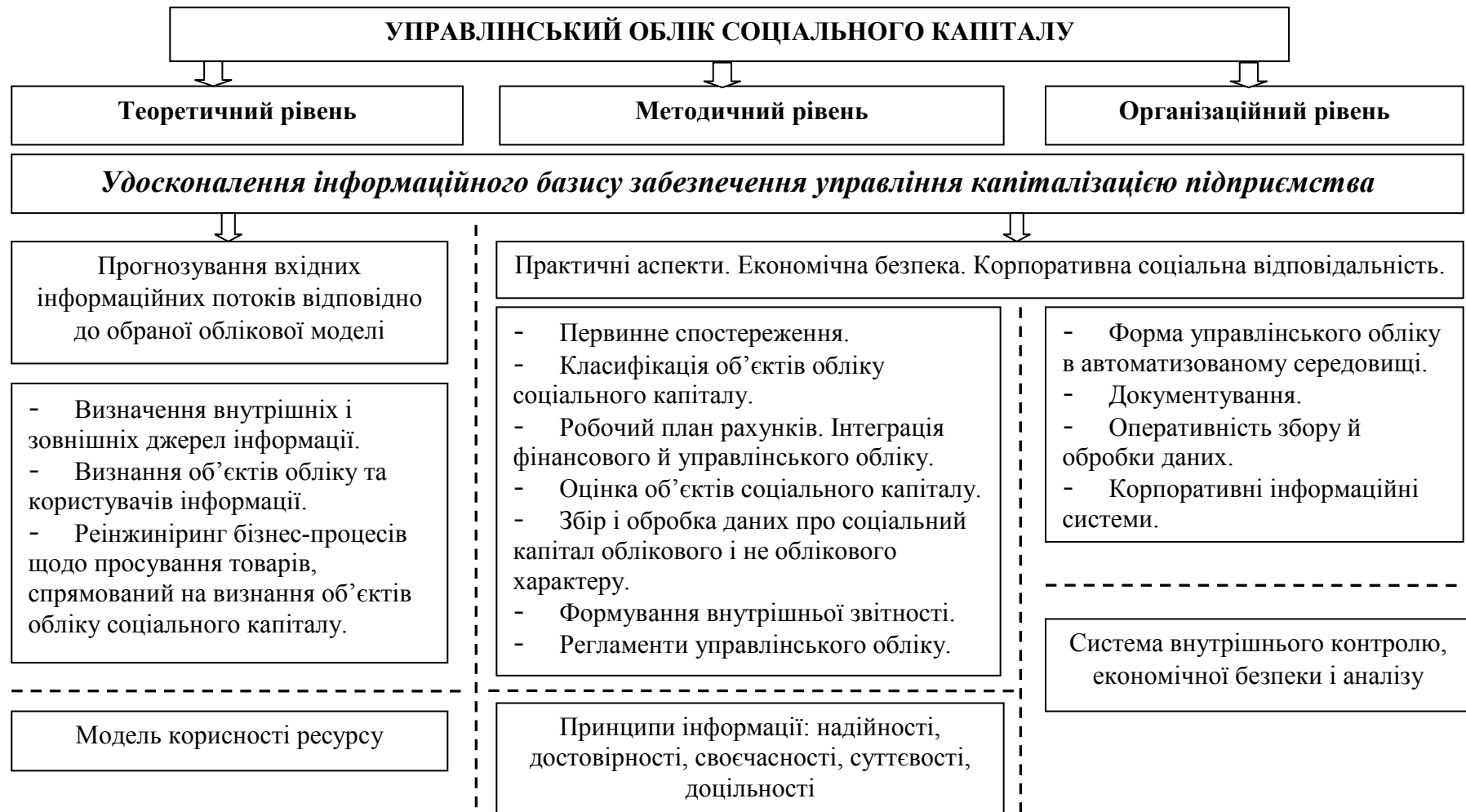

Рис. 4. Організаційно-методичне забезпечення управлінського обліку соціального капіталу торговельного підприємства

Рис. 5. Ланцюг взаємодії контрольних точок внутрішнього контролю соціального капіталу торговельного підприємства

За результатами наукових доробків визначено загальні концептуальні підходи до формування аналітичного забезпечення соціально-економічної системи підприємства через механізм формування аналітичного забезпечення та, власне, аналізу соціально-економічної системи підприємства. З метою визначення рівня розвитку соціально-економічної системи торговельного підприємства рекомендовано здійснювати аналіз за такими розрізами впливу, як зміни, наслідки і можливості, для чого сформовано набір показників, притаманних діяльності підприємств торгівлі в розрізі економічної, екологічної та соціальної сфер.

На основі результатів аналізу показників соціально-економічної системи двох ритейлів ТОВ «Метро кеш енд Кері Україна» та ТОВ «Ашан Україна гіпермаркет» розраховано інтегральні показники (обрано вісім показників певного аспекту діяльності) за соціальною (I_C) та екологічною (I_E) сферами:

$$I_E = \sqrt[8]{K_{E1} \times K_{E2} \times K_{E3} \times K_{E4} \times K_{E5} \times K_{E6} \times K_{E7} \times K_{E8}}$$

$$I_C = \sqrt[8]{K_{C1} \times K_{C2} \times K_{C3} \times K_{C4} \times K_{C5} \times K_{C6} \times K_{C7} \times K_{C8}}$$

Встановлено, що ці показники за результатами 2018 року мають досить низький рівень (від 0,02 до 0,1), проте це обумовлено низкою чинників: низькою питомою вагою інвестицій на розвиток соціальної та екологічної сфер порівно з іншими сферами, складністю нормативно-правового регулювання окремих операцій за цими сферами, специфікою діяльності підприємств, регіональним розташуванням, початком запровадження концепції корпоративної соціальної відповідальності та складання нефінансової звітності тощо. Обґрунтовано, що прикладне застосування рекомендованих індикаторів уможливить виявлення негативного впливу або тенденцій в соціально-економічній системі підприємства у майбутніх звітних періодах.

ВИСНОВКИ

Результатом дисертаційної роботи є теоретичне узагальнення та вирішення науково-практичного завдання, яке полягає в розвитку теоретико-методичного забезпечення та розробці практичних рекомендацій щодо обліку і контролю соціального капіталу підприємств торгівлі, що дозволило досягнути поставленої мети та зробити такі висновки.

1. Дослідження епістемології соціального капіталу в системі реалізації соціально-відповідальної політики торговельних підприємств дозволило ідентифікувати й узагальнити складові такого капіталу, від використання яких очікується економічна вигода та капіталізація. Доведено, що напрями соціально-відповідальної політики, спрямовані на забезпечення соціально-відповідального бізнесу визначають критерії ідентифікації складових соціального капіталу в розрізі людського, інтелектуального, репутаційного та інформаційного капіталу. На основі вивчення наукової літератури, уточнено змістове наповнення поняття «соціальний капітал» для цілей бухгалтерського обліку, який визначено як комплексну категорію, котра характеризує соціально-економічну діяльність підприємства через об'єкти обліку, що формують додану вартість майна підприємства у площині взаємозв'язку із суспільством, споживачами та персоналом.

2. Соціальний облік торговельного підприємства в процесі розвитку його цільових функцій набуває ознак невід'ємної складової інтегрованої системи бухгалтерського обліку. Варіативність соціально-відповідальної політики підвищує значення соціальних облікових даних за встановленими політикою пріоритетами їх формування. Ураховуючи зазначене та набутий практичний досвід у цій царині, спрямований на підвищення й забезпечення соціального рівня працівників, збереження довкілля, співпрацю із суспільством, доведено необхідність відображення інформації про таку діяльність в підсистемі бухгалтерського обліку – соціальному обліку. Для цього визначено

концептуальні засади організації соціального обліку з метою формування інформації про складові соціального капіталу, на основі яких забезпечується вимірювання результатів соціальної та екологічної діяльності підприємства для визначення відповідних індикаторів, які її характеризують.

3. В організаційній, методичній та технічній частинах облікової політики щодо соціального капіталу визначено та охарактеризовано критерії ідентифікації об'єктів обліку – елементів соціального капіталу й сформульовано організаційно-методичні аспекти розкриття за ним інформації в обліковій політиці згідно положень П(С)БО, МСФЗ та МСБО. Контекст формулювання положень облікової політики щодо соціального капіталу, запропоновано виокремлювати через три блоки: економічний, соціальний та екологічний, що дозволяє оцінювати корпоративну соціальну діяльність підприємства. Відносно кожного блоку визначено елементи облікової політики та розкрито їх облікове змістове наповнення, що забезпечить можливість розкриття інформації про елементи соціального капіталу в розрізі розділів нефінансового звіту та рекомендованих блоків.

4. За результатами дослідження виявлено дискусійні питання щодо визнання об'єктів обліку соціального капіталу та відображення операцій з ними, у зв'язку із чим доведено необхідність якісного професійного судження щодо розвитку таких питань у бухгалтерському обліку. Рекомендовано ведення соціального обліку при формуванні облікової моделі операцій з елементами соціального капіталу, як складової бухгалтерського обліку. Ґрунтуючись на зазначеному, удосконалено методичні засади синтетичного та аналітичного обліку операцій з елементами соціального капіталу на основі положень П(С)БО та МСФЗ. Ідентифіковано облікові номенклатури соціального капіталу за соціальною й екологічною сферами та віднесено їх до відповідних фасетів аналітичного обліку через те, що елементи соціального капіталу являють собою досить різноманітні об'єкти обліку.

5. Обґрунтовано концептуальні засади моделювання управлінського обліку соціального капіталу, детермінованого показниками соціально-орієнтованого бізнес середовища, ґрунтуючись на цілісному підході, який охоплює всю соціально-економічну систему торговельного підприємства. Рекомендована модель формується за трьома рівнями через теоретичне та практичне забезпечення із дотриманням концепції соціального розвитку підприємства та стратегічної спрямованості. Цьому передують проектування моделі, за яким визначено етапи та рівні, що передбачають її функціонування в обліковій системі підприємства. Доведено доцільність побудови моделі управлінського обліку соціального капіталу за стратегічним аспектом на позитивній теорії бухгалтерського обліку, яка ґрунтується на можливості відображати явища бухгалтерського обліку відповідно економічним та соціальним теоріям. Для якісної побудови моделі визначено завдання управлінського обліку соціального капіталу, рекомендовано регламенти та центри відповідальності, технічний рівень рекомендовано будувати за ітологічним напрямом. На цій основі запропоновано алгоритм прийняття

рішень щодо елементів соціального капіталу в інформаційному середовищі підприємства, спрямований на досягнення інтеграції даних соціального обліку у загальній системі бухгалтерського обліку.

6. Для розвитку методичних положень складання нефінансового звіту узагальнено підходи, за якими передбачається структурування обраного звіту відповідно напрямом соціально-відповідальної політики шляхом систематизації показників, які характеризують сфери співпраці із суспільством й споживачами та екологізацію довілля й управління персоналом, що забезпечує транспарентність інформації про соціальну відповідальність підприємства. Рекомендоване структурування нефінансового звіту, згідно передбачених у GRI (Global Reporting Initiative) показників, з урахуванням економічного, екологічного та соціального критерію ефективності, що сприятиме прозорості діяльності підприємства торгівлі, як суспільно значимого суб'єкта ринку для різних груп стейкхолдерів.

7. З метою формування достовірного інформаційного забезпечення, рекомендовано концептуальну модель внутрішнього контролю соціального капіталу підприємств торгівлі через обґрунтування організаційно-методичних засад та компонентів, які уможливають їх виконання, застосовуючи підхід, що базується на оцінці ризику. Для ефективної реалізації цієї моделі, запропоновано перелік процедур контролю соціального капіталу та розкрито їх зміст шляхом узгодженого функціонування необхідних елементів системи. Забезпечення якості внутрішнього контролю розкрито через взаємозв'язок облікової та контрольної систем. Визначено взаємозв'язок облікового блоку – інформаційного джерела контролю та структурних одиниць внутрішнього контролю для досягнення підвищення оперативності внутрішнього контролю соціального капіталу. Рекомендовано використовувати процедури соціального аудиту, як елементу внутрішнього контролю та наведено завдання, які необхідно виконати під час проведення процедур соціального аудиту інтегрованих у процедури внутрішнього контролю.

8. Аналіз літературних джерел свідчить про відсутність чіткого алгоритму побудови обліково-аналітичного забезпечення соціально-економічної системи торговельного підприємства. У розвиток зазначеного, узагальнено концептуальні методичні підходи до етапів побудови інформаційно-аналітичного забезпечення соціально-економічної системи шляхом представленого узгодженого алгоритму й механізму його формування з метою визначення впливу елементів соціального капіталу на стійкість соціально-економічної системи торговельного підприємства. Для цього систематизовано базовий перелік показників, які характеризують екологічну та соціальну діяльність ритейлів сфери оптової та роздрібною торгівлі й характеризують впровадження корпоративної соціальної відповідальності, зважаючи на складання ними нефінансової звітності у відповідності до положень стандарту GRI (Global Reporting Initiative). Для оцінювання ефективності соціально-економічної системи підприємства та рівня досягнення поставлених завдань соціально-відповідальної політики, обґрунтована

доцільність розрахунку інтегральних показників, що передбачає застосування обраних восьми індикаторів певного аспекту соціальної (I_C) та екологічної (I_E) діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Облік та контроль в системі економічної безпеки державних і корпоративних фінансів : монографія / за заг. ред. О. В. Чумак; Харків. ін-т фінансів Укр. держ. ун-ту фінансів та міжнар. торгівлі. Харків : Іванченко І. С., 2015. 155 с. (заг. обсяг 7,5 друк. арк., особисто автора 0,2 друк. арк.: обґрунтовано побудову інформаційних потоків економічного, соціального та екологічного характеру для системи управлінського обліку).

Статті у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

2. Чумак О. В., Мельничук М. О. Економічний та обліковий зміст соціального капіталу підприємства. Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал. Чернівці: Національний технологічний університет, 2018. №4(16). С. 36–42. (включено до Index Copernicus, ResearchBib, Bielefeld Academic Search Engine, НБУ ім. В. І. Вернадського, ROAD, Уран, Google Scholar) (заг. обсяг 0,5 друк. арк., особисто автора 0,3 друк. арк.: розкрито обліково-економічний зміст соціального капіталу та визначено напрями його впливу на сталий розвиток).

3. Мельничук М. О. Облікова політика соціального капіталу торговельного підприємства. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки: Збірник наукових праць. Маріуполь: ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», 2018. Випуск 36. С. 250–256. (включено до Index Copernicus) (0,4 друк. арк.).

4. Мельничук М. О. Внутрішній контроль соціального капіталу торговельних підприємств. Економічний простір: збірник наукових праць. Дніпро: ПДАБА, 2019. №142. С. 185–195. (включено до Index Copernicus, Google scholar) (0,4 друк. арк.).

5. Чумак О. В., Мельничук М. О. Концепція інформаційного забезпечення управління соціальним капіталом підприємства в умовах сталого розвитку. Інноваційна економіка: Науково-виробничий журнал. Тернопіль: СМП «ТАЙП», 2019. 3-4'(79). С. 86–92 (включено до Index Copernicus) (заг. обсяг 0,5 друк. арк., особисто автора 0,25 друк. арк.: сформовано модель управлінського обліку соціального капіталу та обґрунтовано необхідність розвитку облікових систем підприємств для формування відповідного інформаційного забезпечення).

Статті у наукових фахових виданнях України:

6. Мельничук М. О. Обліково-методичні засади франчайзингових операцій. Регіональна бізнес-економіка та управління: науковий виробничо-практичний журнал. ВФЕУ, 2015. №2(46). С. 103–108. (0,3 друк. арк.).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

7. Чумак О. В., Мельничук М. А. Аналитическое обеспечение устойчивого развития социально-экономической системы предприятия. Вестник Полоцкого государственного университета (серия D: экономические и юридические науки) – Научно-теоретический ежемесячный журнал (Беларусь), 2019. №16. С. 89–93. (заг. обсяг 0,45 друк. арк., особисто автора 0,25 друк. арк.: визначено алгоритм здійснення аналітичного забезпечення управління соціально-економічною системою підприємства та методичні підходи до його формування).

Праці апробаційного характеру:

8. Мельничук М. О. Франчайзингові операції у франчайзі: обліково-правовий аспект. Розвиток національної економіки: теорія та практика: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Івано-Франківськ, 3-4 квітня 2015 року. Частина 3. 2015. С. 285–286. (0,17 друк. арк.).

9. Мельничук М. О. Соціальний капітал у системі бухгалтерського обліку торговельних підприємств. Трансформаційні перетворення обліково-аналітичного забезпечення управління в умовах євроінтеграційних процесів: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 листопада 2016. К.: КНЕУ, 2016. С. 89–91. (0,12 друк. арк.).

10. Мельничук М. О. Репутаційний капітал в обліковій системі підприємств торгівлі. Соціально-економічний розвиток системи фінансів і управління в інноваційному середовищі: проблеми, ефективність, перспективи: Матеріали IX Симпозіуму, м. Харків, 25 листопада 2016. Х.: ХІФ КНТЕУ, 2016. С. 370–371. (0,1 друк. арк.).

11. Мельничук М. О. Соціальна складова людського капіталу в обліковій системі підприємства. Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: матеріали XV Всеукраїнської наукової конференції, м. Київ, 24 березня 2017. НАСОА, 2017. С. 57–59. (0,17 друк. арк.).

12. Мельничук М. О. Облік соціального капіталу через призму взаємодії керівництва підприємства. Фінансова система України: актуальні питання, досягнення та можливості розвитку: Матеріали XI Симпозіуму, м. Харків, 22 листопада 2018 р. Х.: ХІФ КНТЕУ, 2018. С. 423–424. (0,1 друк. арк.).

13. Чумак О. В., Мельничук М. О. Аналіз соціально-економічної системи торговельного підприємства. Фінансові механізми сталого розвитку України: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 18 жовтня 2019 р. Х.: ХДУХТ, 2019. С. 171–173. (0,15 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Мельничук М.О. Бухгалтерський облік і контроль соціального капіталу торговельних підприємств – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Харківський державний університет харчування та торгівлі Міністерства освіти і науки України. Харків. 2019.

Дисертація присвячена науковому обґрунтуванню теоретичних і методичних постулатів обліку й внутрішнього контролю соціального капіталу підприємств торгівлі.

У роботі проведено ґрунтовне дослідження змістовного наповнення категорії «соціальний капітал» для цілей бухгалтерського обліку в контексті реалізації соціально-відповідальної політики торговельного підприємства. Узагальнено концептуальні підходи до побудови соціального обліку, на основі яких забезпечується вимірювання результатів соціальної та екологічної діяльності для визначення відповідних індикаторів.

Систематизовано та ідентифіковано структурні елементи облікової політики та виокремлено об'єкти бухгалтерського обліку щодо соціального капіталу. Визначено облікові номенклатури за якими доцільно генерувати в системі соціального обліку дані про соціальний капітал через фасетну систему аналітичного обліку для складання нефінансового звіту.

Обґрунтовано концептуальні засади моделі управлінського обліку соціального капіталу та сформовано методичні й організаційні положення щодо контролю операцій із елементами соціального капіталу. Сформовано методичний підхід визначення впливу складових соціального капіталу підприємства на соціально-економічну систему за умов сталого розвитку через методичні підходи інтегрального аналізу.

Ключові слова: бухгалтерський облік, внутрішній контроль, соціальний капітал, соціально-відповідальна політика, соціальний облік, соціальні витрати, нефінансовий звіт, управлінський облік.

ANNOTATION

Melnychuk M.O. Accounting and control of social capital in trade companies. - On the rights of manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences according to speciality 08.00.09 – accounting, analysis and audit (by type of economic activity). – Kharkiv State University of Food Technology and Trade of Ministry of Education and Science of Ukraine. Kharkiv. 2019.

The thesis is devoted to reasoning of theoretical and methodological hypotheses and solution of scientific and practical task in relation to accounting and internal control of trade companies' social capital.

There was grounded substantive interpretation and architectonics of socially responsible policy of trade companies which is based on value-oriented approach and requires the necessity to differentiate value propositions for different stakeholders at different levels: state, regional (local) and company levels. The scientific and theoretical basis for composition of social responsibility management system of a trade company provides substantiation of the essence of the category «social capital».

The research of gnosiology of social capital in the system of implementation of socially responsible policy of trade companies allowed identifying and summarizing components of such capital from which economic benefits and capitalization are expected. A thorough study of the substantive content of the category «social capital»

for the purposes of accounting in the context of implementation of socially responsible policies of a trade company was conducted.

The author's vision of the category «social capital» as a set of economic resources that assures capitalization of a company or increase of its profitability, therefore is a factor of stability of social and economic development. Conceptual theoretical and methodological approaches to forming of social accounting in the structure of accounting are summarized, on the basis of which measurement of the results of social and environmental activity of a company is provided to determine the relevant indicators that characterize it and would be reflected in the non-financial report.

The structural elements of accounting policy were identified and systematized and the objects of accounting in relation to social capital were distinguished. There was ascertained context of formation of provisions of accounting policy for social capital by identifying three blocks: economic, social and environmental accounting which allows evaluating the effectiveness of corporate social activity of a company. In addition, there were recommended methodological and organizational aspects to form accounting policy for social capital through disclosure of principles of organization and accounting of elements of social capital in the structure of the accounting system by outlining social and / or environmental accounting.

Methodological principles of synthetic and analytical accounting of transactions with elements of social capital were improved based on the provisions of Ukrainian Accounting standards and IFRS, specific trading conditions and the necessity to submit data to prepare a non-financial report. The accounting nomenclatures for which it is expedient to generate data on social capital through the facet system of analytical accounting for preparation of non-financial report were determined. All social capital accounting nomenclatures as accounting objects in the study are divided into three main groups: operating expenses, commitments and future payments, and non-tangible assets. Based on the accounting theory of usage of the integrated model under which «intermediate accounts» are opened, it was proposed to introduce the intermediate account «Social Expenses» on which full accounting information about the components of social capital will be generated.

The expediency of disclosure of reporting on the components of social capital in terms of areas of social responsibility (personnel, society and environment) was determined, in particular, according to the structure of reporting structure stipulated in GRI (Global Reporting Initiative). The study of organizational and methodological support for preparation of non-financial statements is carried out by algorithmizing the process of preparation of reports according to interdependent organizational and methodological components which increases the analytical information. The approaches which envisage structuring of the selected report according to the areas of socially responsible policy are generalized by systematization of indicators characterizing the spheres of cooperation with society and consumers and greening of the environment and personnel management which ensures transparency of information on the social responsibility of a company.

There was proved the expediency of creating a model of management accounting of social capital on a strategic aspect on the positive theory of accounting which is based on the ability to reflect accounting events in accordance with economic and social theories. Information about the processes and events that should be reflected in the system of management of social capital is recorded in three stages according to the concept determined by the indicators of socially oriented business environment. Based on this it is feasible to calculate a balanced scorecard for a company's management reports. At the same time, the essence of the integration of accounting systems is used when the functioning of the management accounting subsystem is ensured by the functioning of the financial accounting system and allows conducting internal control. The organizational level of management accounting of social capital is based on a high methodological level and is built on the recommended: developed regulations, defined tasks, responsibility centers and stages, itological direction in the automation of accounting processes.

On the basis of generalization of elements of social capital the list of types of control procedures of operations on social capital was created and the interrelation of subjects and objects of control was determined. Trade companies were advised to apply a methodological approach to internal control based on risk assessment thus the focus should be on the transactions with higher risk that have a significant impact on the social and economic system and the cost of capital. In order to evaluate whether the requirements of different stakeholder groups are considered the control actions are divided into two subsystems: mandatory and optional control. The interconnection of the account block – information source of control and structural units of internal control was determined in order to increase the efficiency of internal control of social capital.

Conceptual methodical approaches to the stages of creating of information and analytical support of the social and economic system are generalized by presenting a coordinated algorithm and mechanism of its formation in order to determine influence of elements of social capital on the stability of the social and economic system of a trade company. The methodical approach of determining the influence of social capital components of a company on the social and economic system under conditions of sustainable development through integrated analysis was formed. On the basis of the results of analysis of the indicators of the social and economic system of two retailers of Metro Cash & Carry Ukraine LLC and Ashan Ukraine Hypermarket LLC, integral indicators (eight indicators of a certain aspect of activity) for social (I_C) and environmental (I_E) spheres were calculated. There was substantiated that the application of the suggested indicators would allow identification of negative impact or trends in the social and economic system of a company in the future reporting periods.

Key words: accounting, internal control, social capital, socially responsible policy, social accounting, social expenses, non-financial report, management accounting.

МЕЛЬНИЧУК МАРИНА ОЛЕКСІЇВНА

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І КОНТРОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ
ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 15.11.2019. Формат 60x84 1/16. Папір офсет. Друк
цифровий.

Ум. друк. арк. 1,0. Тираж 100 прим. Зам. №17-10

Видавництво та друк

ФОП Іванченко І.С.

пр. Тракторобудівників, 89-а/62, м. Харків, 61135.

тел.: +38 (050/093) 40-243-50.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої діяльності до державного реєстру
видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 4388 від 15.08.2012р.

www.monograf.com.ua